

Asia: VN/34119/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (asiakastietolaki) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko 3 §:n 1 momentin 11 kohtaan ehdotettua muutosta (palvelunantajan määritelmä)?

-

Kannatatteko 54 §:n ehdotettua muutosta (lähetteen ja hoitopalautteen luovuttaminen)?

-

Kannatatteko 57 §:n ehdotettua muutosta (tiedonsaantioikeuden toteuttaminen tietojärjestelmän avulla)?

-

Kannatatteko 64 §:n ehdotettua muutosta (terveydenhuollon sosiaalityöntekijän tiedonsaantioikeus)?

Kyllä. Perustelee: [Esitysluonnos sisältää ehdotuksen terveydenhuollossa toimivien sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tiedonsaantioikeudesta Kansaneläkelaitoksen etuustietoihin. Pidän ehdotettua muutosta lähtökohtaisesti kannatettavana, huomioiden kuitenkin rajauksen vain välttämättömiin tietoihin, ja että tiedonsaantioikeuden käyttäminen edellyttäisi potilaan informoimista asiasta. Tässä yhteydessä pyydän huomioimaan jatkovalmistelussa myös kysymyksen siitä, olisiko asiakastietolain 64 § 4 momentin muutoksen yhteydessä tarkoituksenmukaista tuoda lainsäädäntöön myös Rikosseuraamuslaitoksessa toimivien sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden oikeus saada asiakkaan etuuksia koskevia tietoja, jotka olisivat välttämättömiä tuomitun elämänhallintaa ja seuraamuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamiseksi sekä sosiaaliturvaetuuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen varmistamiseksi ja toteuttamiseksi? Kysymys juontaa juurensa kumotun henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 14 § yksityiskohtaisiin perusteluihin, joiden mukaan henkilön sosiaalihuollon etuuksia koskevia henkilötietoja tarvitaan rangaistusten täytäntöönpanossa selvitetäessä henkilön sosiaalista asemaa ja pyrittäessä parantamaan hänen mahdollisuuksiaan elää rikoksetonta elämää (esim. yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun taikka vapautuvan vangin

toimeentulotuen saanti, HE 26/2001 vp). Myös voimassa olevan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 9 §:n mukaisesti Rikosseuraamuslaitoksessa työskentelevät sosiaalihuollon ammattihenkilöt saavat käsitellä sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisia sosiaalihuollon tietoja, jotka koskevat mm. asiakkaan sosiaalihuollon tarvetta, sosiaalipalveluita, tukitoimia ja muita sosiaalietuuksia. Edellä todettuun viitaten on selvää, että sosiaalietuuksilla on perinteisesti tarkoitettu mm. sosiaalihuoltoon kuuluvaa viimesijaista taloudellista tukea eli toimeentulotukea, joka on perinteisesti kuulunut kunnan sosiaalihuollon tehtäviin. Toimeentulotukilain uudistus, eli niin sanottu Kela-siirto, tuli voimaan 1.1.2017 (HE 358/2014 vp, L 815/2015), ja siinä perustoimeentulotuki irrotettiin muusta toimeentulotuen ja sosiaalihuollon kokonaisuudesta Kansaneläkelaitoksen päätettäväksi täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen säilyessä edelleen kuntien sosiaalihuollon vastuulla. Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietolain uudistuksen yhteydessä ei toistaiseksi tuntemattomasta syystä kuitenkaan huomioitu ko. toimeentulotukilain muutosta ja näin ollen Rikosseuraamuslaitoksen sosiaalihuollon ammattihenkilöillä ei ole nykyisellään tiedonsaantioikeutta asiakkaan Kelan etuustietoihin. Kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen uudessa Roti-asiakastietojärjestelmässä tilastoitavana tietona on asiakkaan pääasiallinen tulonlähde ja siinä vaihtoehtoina ovat useat Kelan etuudet (mm. Eläke, Työttömyyspäiväraha / työmarkkinatuki, Toimeentulotuki, Opintotuki, Äitiyspäiväraha/vanhempainraha, Muu Kelan etuus), jotka tiedot perustuvat asiakkaan ilmoitukseen. Oikeusministeriö on aiemmin antamassaan lausunnossa (luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, terveydenhuoltolain sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 6 §:n muuttamisesta 30.8.2021) huomauttanut, että tietosuoja-asetus ei jätä kansallista liikkumavaraa suostumusperusteiselle käsittelylle, eikä viranomaisen lähtökohtaisesti voi käsitellä henkilötietoja suostumuksen perusteella. Suostumuksen ei myöskään pitäisi olla pätevä oikeudellinen peruste tietojen käsittelylle, jos rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välillä on selkeä epäsuhta. Mainitusta asiantilasta johtuen on katsottu, että Rikosseuraamuslaitos ei voi käyttää Kelan kumppaneilleen suosittamaa Y100-lomaketta (Suostumus Henkilötietojen vaihtoon ja käsittelyyn). Yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää (10.4.2015/400 1 luku 2 §), minkä lisäksi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sekä tuomitun elämähallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet (asiakas-, kuntoutus- ja palvelusuunnitelmien tasolla) on sovittava yhteen (10.4.2015/400 3 luku 12 §). Rikosseuraamuslaitoksen asiakasryhmässä on usein toimintakyvyiltään heikossa asemassa olevia asiakkaita, joiden toimintakyky on pysyvästi tai väliaikaisesti alentunut. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaista yli puolet on työttömänä; osa heistä on työttömyysturvan piirissä ja osa viimesijaisen etuuden eli toimeentulotuen varassa. Asiakkuuden aikana pyritään huolehtimaan siitä, että asiakas saa tietoa eri etuuksista ja kuntoutusmahdollisuuksista, ja hänet tulee tarpeen mukaan ohjata esim. Kelan palvelujen piiriin. Rikosseuraamuslaitoksessa sosiaalihuollon ammattihenkilöt osallistuvat ja toteuttavat asiakkaan kuntoutusta, ohjaavat ja neuvovat asiakasta erilaisissa ongelmissa ja sosiaaliturvaa koskevissa asioissa, avustavat etuuksien hakemisessa sekä tukevat elämäntilanteeseen liittyvien tuentatarpeiden selvittelyssä. Tarvittaessa rikosseuraamusasiakas ohjataan sosiaalihuollon palveluihin sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) 4 luvun 35 §:n mukaisesti. Rikosseuraamuslaitoksen omissa palveluissa keskitytään rangaistuksen juridishallinnolliseen täytäntöönpanoon ja rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamiseen sekä tehdään palveluohjausta ja verkostotyötä. Normaalisuusperiaatteen mukaisesti rikosseuraamusta suorittavan henkilön tulee saada hänelle laissa turvatut hyvinvointialueen, kunnan, TE- ja Kela-palvelut siitä huolimatta, että hän suorittaa yhdyskuntaseuraamusta. Tiedonsaantioikeus asiakkaan Kelan etuustiedoista mahdollistaisi laadukkaampaa ja oikea-aikaisempaa palveluohjausta sekä olisi omiaan parantamaan asiakkaan

saamaa palvelua ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden tilanteita – ja sillä voitaisiin myös ehkäistä rikosseuraamusasiakkaiden asioiden monimutkaistumista sekä tietyissä tilanteissa myös tarvetta siirtyä sosiaalihuollon asiakkaaksi. Ilman laissa säädettyä tiedonsaantioikeutta haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden tilanne hankaloituu ja viivästyy aiheuttaen turhaan lisää inhimillistä kärsimystä.]

Kannatatteko 97 §:n ehdotettua muutosta (Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen ohjaustehtävä)?

-

Kannatatteko 102 §:n ehdotettuja siirtymäaikojen muutoksia?

-

Annina Vilkas
sosiaalihuollon laillistettu ammattihenkilö